

Una vela en el mar blau

Antologia de poesia
catalana moderna de tema grec

Edició de D. Sam Abrams
i Eusebi Ayensa

Calligraf
Poesia

**Una vela en el mar blau.
Antologia de poesia catalana
moderna de tema grec**

D. Sam Abrams

Eusebi Ayensa

Edicions Cal·lígraf

Figueres, 2019

Primera edició — agost 2018

Publicació

Edicions Cal·lígraf, SL

Monturiol, 2, 1r 1a

17600 Figueres

Tel. (0034) 615 261 764

www.edicionscalligraf.com

info@edicionscalligraf.com

**Disseny de la col·lecció
i maquetació**

Jaime Vicente

Impressió

DC PLUS,

Serveis Editorials

ISBN

978-84-120151-7-1

Dipòsit legal

GI-1114-2019

**© del pròleg,
les notes bibliogràfiques
i la tria de poemes**

D. Sam Abrams

Eusebi Ayensa

© dels poemes

Els autors i hereus respectius

**© de la imatge de
coberta (retocada)**

Josep Sebastià Pons, *Barca*

(L'Estartit, 1956-1958).

Llapis i aquarel·la sobre paper.

Hereus de J. S. Pons.

© d'aquesta edició

Edicions Cal·lígraf, SL

*Queda rigorosament
prohibida, sense l'autorització
per escrit dels titulars
del copyright, la reproducció
parcial o total d'aquesta
obra per qualsevol mitjà
o procediment, incloent-hi
la reprografia i el tractament
informàtic. Les infraccions
d'aquests drets es troben
sotmeses a les sancions
establertes a les lleis.*

Pròleg

Una de les grans poetes catalanes del segle xx i, sens dubte també, una de les millors divulgadores de la literatura grecollatina a casa nostra, Maria Àngels Anglada, afirmava fa anys en un assaig que, sense el mite grec, hauríem de renunciar a una part important de la nostra lírica.* I realment és així. Ella ho demostrava amb unes aclaridores pàgines sobre Verdaguer, Carner, Ribba, Espriu o Ferrater, entre d'altres, i la nostra antologia —que manleva el seu títol d'una coneguda composició del Príncep dels poetes— pretén il·lustrar-ho amb una selecció dels millors poemes d'aquests i d'una bona colla més d'autors catalans contemporanis, sense excloure tampoc delicioses pàgines de prosa poètica de Salvador Espriu, Agustí Bartra, Josep Maria Llompart, Feliu Formosa, Vicent Alonso i Josep Maria Fulquet.

---

* MARIA ÀNGELS ANGLADA, *El mirall de Narcís: el mite grec en els poetes catalans*. Sabadell: AUSA [Orientalia Barcinonensia, 7], 1988, p. 114.

Amb el permís, però, de l'autora d'*El violí d'Auschwitz* (que segur que ens perdonaria aquesta petita infidelitat), pretenem anar una mica més enllà, tant en la tria i origen geogràfic dels autors seleccionats com en el contingut dels poemes. El nostre poeta de partida és Verdaguer, com en el cas d'Anglada. I en aquest punt no volem deixar de recordar les paraules d'un altre gran filhel·lè català, Antoni Rubió i Lluch, l'historiador per excel·lència de la presència catalana a Grècia a la catorzena centúria, que a finals del segle XIX féu mans i mànigues perquè els seus amics grecs coneguessin (i traduïssin al grec, tot i que sense èxit) *L'Atlàntida*, de Verdaguer —uns fragments de la qual obren precisament la nostra antologia—, convençut que aquest llarg poema era «le plus précieux joyau de la littérature catalane», el «chef-d'œuvre de la renaissance poétique de la Catalogne», com confessava a l'escriptor Dimítrios Vikelas en una carta de juliol de 1884. Verdaguer, doncs, és només el primer de la vuitantena llarga de poetes contemporanis presents en la nostra antologia que s'han sentit seduïts per la deixa del geni grec, en la feliç expressió d'aquell que segueix Verdaguer en el llibre que presentem, el mallorquí Miquel Costa i Llobera.* De fet, trobem ja una fonda empremta del mi-

---

* En concret, els poetes seleccionats són vuitanta-tres (que sumen un total de dos-cents seixanta-vuit poemes), i volem agrair des d'aquí, tant a ells com als seus descendents, l'amabilitat que han tingut de deixar-nos incloure els seus poemes en aquest llibre. Un agraïment molt especial, però, devem als poetes Joan Margarit, Josep Piera, August Bover, Joan-Elies Adell, Ponç Pons i Manuel Forcano, així com als professors Miquela Valls i Miquel Àngel Vidal, per l'ajuda que ens han ofert a l'hora de contactar amb bona part dels noms que configuren la nostra tria.

te grec en autors medievals tan rellevants com Ausiàs March (qui, en el poema *Colguen les gents amb alegria festes*, fa una comparança del seu esperit torturat amb el de Prometeu —que ell anomena Texion—) o Joan Roís de Corella, qui, en el poema *En lletres d'or, tendreu en lo sepulcre*, identifica l'estimada morta amb Helena, la bellesa de la qual, segons Homer, provocà la guerra de Troia. Vam considerar, però, que calia circumscriure la nostra antologia a un període de temps més concret i més ajustat als gustos i sensibilitat del lector actual, i en el qual, a més, el mite (i, de manera més general, la història i la literatura de l'Hè·lade) siguin alguna cosa més que un mer recurs literari. I Verdaguer, amb la seva *Atlàntida* de ressons platònics, se'ns afigurava —de la mateixa manera que a Anglada— com un esplèndid lllindar. Amb tot, si bé hem reduït els límits cronològics dels autors antologats, n'hem eixamplat considerablement els geogràfics, ja que no hi ha territori on es parli el *bell catalanesch* de Muntaner que no estigui representat en la nostra antologia, des del País Valencià i les Illes fins al Rosselló, l'Alguer i, naturalment, el Principat.

Pel que fa als poemes, ens hem vist obligats a reduir a sis el nombre màxim de composicions d'un mateix poeta, perquè el resultat fos un llibre mínimament manejable. Només ens hem permès depassar aquest límit en el cas de Josep Carner i de Carles Riba, per una raó més que evident, a banda de la seva indiscutible vàlua com a poetes: el primer és un dels forjadors, en el camp de la poesia, del mite de la Catalunya grega, i el segon —el més gran dels nostres hel·lenistes— el qui

més aprofundí en aquesta aposta per reivindicar les arrels gregues de la nostra cultura, amb una sèrie de poemes i de traduccions que són encara la millor guia possible per a tot aquell que pretengui apropiarse a uns textos que ens segueixen interpel·lant des de l'obaga dels segles.

Els dos, a més, com ens recorda Jaume Coll en aquest paràgraf, s'implicaren en un dels grans monuments de les nostres lletres que no podem deixar d'evocar aquí: la primera traducció, per part de Ribà, de l'*Odissea* d'Homer, realitzada per encàrrec de Carner i incorporada el 1919, fa exactament cent anys, a la «Biblioteca Literària», d'Editorial Catalana. Carner se sentia orgullós d'aquesta gesta ribiana, ell, que deu anys abans, a les planes de *La Veu de Catalunya* (22-IX-1908), havia saludat amb honor la traducció de Segalà (en «un castellà una mica llibrescament castís»), però l'havia lloat amb recança, perquè considerava que la traducció aportava relativament poca cosa a una llengua tan sòlida com la castellana, mentre que per al català hauria representat un impuls decisiu. Carner veia, ara, realitzat un seu anhel i llorejava el nouvingut a la palestra lírica en aquest bell poema, publicat al diari de la Lliga sota un gran retrat fotogràfic: «Carles Ribà, traductor de la *Odissea*» (*La Veu de Catalunya*, 13-IX-1919):

Qui fou el blanc minyó, ja arriba tot colrat
perquè amb un noble rei antic ha navegat:
el temorenc i clos, avui és ple d'audàcia.
Oh les que un temps no vau capir sa docta gràcia!

vermelles de desig alceu-vos ben dejorn:
 doneu-li avui, en pler de son daurat retorn,
 la rosa embriagant o bé la que provoca,
 la tèbia encar del pit o molla de la boca.

A Grècia, bressol de tantes coses, no s'hi va mai, sinó que sempre s'hi torna, com a una pàtria antiga, en l'encertada expressió de Riba (Carner ho deia del Pròxim Orient: «Em creia de venir a l'Orient per primer cop. Però ningú no hi ve per primer cop. L'Orient no és pas l'indret on es va, sinó l'indret on es torna»). Tot aquell que tingui la immensa fortuna de tornar a Grècia s'adonarà que la segmentació cronològica de la història grega en etapes i moviments perd tot el seu sentit. Feu-ne la prova, si voleu, i dirigiu-vos a la plaça Monastiraki, una de les més brogidores de la multicairada Atenes: sense moure-us del mateix lloc i girant només la mirada veureu els contraforts de l'Acràpolis, les restes de la biblioteca de l'emperador Adrià, uns banys turcs, el petit monestir bizantí que dona nom a la plaça i tota una corrua de botigues de *souvenirs* per a turistes. Amb un sol cop d'ull, més de dos mil anys d'història. A aquest esperit integrador aspira la nostra antologia, que pot ser, a més, un molt bon company de viatge en una futura escapada a Grècia. Així, a les pàgines que segueixen, se succeeixen les més variades interpretacions que ens puguem imaginar dels principals mites grecs, records de pobles i de ciutats, i fins i tot referències a episodis i autors rellevants de la història i la literatura grega, tant antiga com moderna, sense oblidar la medieval, que reivindica el seu dret a figurar-hi en

poemes com *Foci*, de Manuel Forcano, en les composicions seleccionades de Carles Duarte i Àlex Susanna —escrites arran d’una visita al monestir bizantí de Votopedi, al mont Athos, i a una esglésiola de l’illa de Xipre, respectivament—, o en el sonet inèdit de Rubió i Lluch sobre l’Acròpolis d’Atenes en època de la dominació catalana, una flor d’arxiu, en paraules del seu autor.

Els antics mites, és cert, hi tenen un paper molt rellevant, i alguns d’ells els veurem repetir-se en més d’un autor, sempre, però, sota un embolcall nou i al servei d’uns sentiments i d’unes experiències vitals també noves i diferents: Orfeu, per exemple, és un referent literari en uns versos de Fages de Climent que podem llegir en el seu llarg poema *Somni de Cap de Creus*, mentre que Josep Sebastià Pons —autor de la bonica il·lustració de la coberta— en fa una interpretació profundament existencial, en la qual el cantaire diví és un reflex d’ell mateix en el seu afany per servir el record d’Helena/Eurídice, la muller morta trenta anys abans. Per la seva banda, Espriu, en el seu esplèndid llibre *Les roques i el mar, el blau*, ens desmitifica aquest famós cantaire traci i ens el presenta més amatent a la seva art que al record d’Eurídice. Ulisses, l’heroi grec al qual remeten més poemes, és també un bon exemple d’aquesta versatilitat del mite grec en mans dels nostres poetes, i així el trobem dialogant amb la princesa Nausica en el famós poema de Maragall, protagonitzant una bona colla de sonets de Mercè Rodoreda, simbolitzant el viatge interior de Riba en el seu dolorós exili a Bierville, o l’enyorança de la pàtria en el poema *Ulisses pensa en Itaca*, de Carner. Aquesta mateixa relectura constant

que els nostres poetes han fet dels antics mites s'estén a alguns llocs i ciutats de Grècia que ja formen part del nostre bagatge cultural, com el temple de Súnion, protagonista de la famosa segona elegia de Bierville de Riba, al qual retornen Rosa Leveroni, Vicent Andrés Estellés, Josep Piera, Josep Maria Fulquet, Jordi Pla i August Bover, que comparteixen la mateixa nostàlgia per la terra grega que l'autor de les *Estances*.

Altres poemes que recollim són fruit de viatges per territoris de parla i cultura gregues, alguns dels quals no trobarem en cap mapa de la Grècia actual, com Esmirna, Nicòsia o Famagusta. La tipologia d'aquests viatges és ben diversa, i va des de peregrinacions a Terra Santa, com la que l'any 1927 portà Maria Antònia Salvà a Atenes, Rodes i Famagusta —ciutats que protagonitzen tres poemes (un d'ells inèdit)—, fins a viatges de caire cultural o merament turístic, com els que menaren Tomàs Garcés a Eleusis, Joan Perucho a Mice-nes, August Bover a Egina, Vinyet Panyella a Arcàdia i a Gòrtina o Núria Esponellà a les gorges cretenques de Samarià i a Santorini, dos indrets que tenen el seu reflex en dos bells poemes també inèdits, que donem aquí a l'estampa per primer cop, com també fem amb algunes belles composicions de Carner triades per Jaume Coll —a qui des d'aquí volem regraciar ben de cor—, una tria en la qual Carner mostra un envejable i ampli ventall de registres.

Alguns dels episodis que han marcat la història grega i europea tenen també la seva presència en la nostra antologia, com és el cas de la batalla de Marató, que constituí la primera gran victòria dels grecs

damunt dels perses (o, el que és el mateix, d'Europa damunt d'Àsia), i que inspira el poema *Després de Marató*, de M. A. Anglada, uns perses que, en la versió que ens dona Èsquil de la seva derrota a Salamina, trobem rere el *Cant del retorn*, de Maragall. I el mateix passa amb la batalla d'Issos, que el 333 a.C. obrí les portes de Pèrsia a Alexandre Magne i que, en un poema de Manuel Forcano, ens porta a la memòria aquell nou món, immens i divers alhora, unit per l'ideal comú de l'hellenisme, que tan sovint evoca Kavafis. La veu kavafiana, tan ben anostrada al català per Carles Riba, Eudald Solà i Joan Ferraté, reclama també la seva presència en el nostre recull, i així la retrobarem en dos poemes de Teresa Costa-Gramunt (*Kavafis*) i Marta Pessarrodona (*Quan de sobte*), així com en una prosa poètica de Vicent Alonso, als quals hem d'afegir un altre poema, de Ramon Xirau, dedicat al premi Nobel de literatura Odisseas Elitis, el poeta de la llum, el sol i la mar de Grècia, i un de Maria Àngels Anglada (*La meva Esmirna*) que al·ludeix a l'altre premi Nobel grec, Iorgos Seferis.

I, finalment, no ens ha d'estranyar que, essent com és Grècia la pàtria de les Muses, alguns dels poemes seleccionats reflexionin sobre l'ofici de poeta. Paisatges més o menys lligats a l'art de la poesia actuen d'autèntic desllorigador en aquest sentit. Ja Riba, a la vuitena elegia de Bierville, recordava que, en el viatge emprès a Grècia deu anys abans, ell i Clementina Arderiu, en beure l'«aigua dura dels déus, pura a través de l'horror» que brollava de la font Castàlia, prengueren consciència de la seva condició de poetes, en el sentit en què Plató presenta aquesta art, com una cosa lleugera, sagrada i

alada, articulada per la saviesa dels segles. I, anys més tard, Vicenç Llorca, en el poema *La frase immutable*, reflexiona sobre l'essència de la poesia i la seva relació amb la vida en descobrir la badia assecada d'Efes, justament el paisatge que devia haver inspirat Heràclit. Per a Joan Margarit, en canvi, un poema és un tors d'Àpol·lo arcaic, un fragment de marbre que busca amb força ser acabat pels altres.

El mosaic de temes i d'autors és, doncs, molt variat, i esperem que el lector pugui moure's còmodament per les seves tesselles, ja sigui per conèixer les originals versions que d'ells han fet els nostres poetes o per visitar, amb uns altres ulls, la geografia mítica de Grècia, que és, al capdavant, també la nostra.

D. SAM ABRAMS I EUSEBI AYENSA
Primavera de 2019

Una vela en el mar blau

Antologia de poesia catalana
moderna de tema grec

Jacint Verdaguer

Folgueroles, 1845 - Vallvidrera, 1902

L'Atlàntida

Mare dels déus, oh Grècia, tu dormies,
com Venus per les ones bressolada,
aquella nit terrible, i res senties
del tro i eixordadores harmonies
amb què fóra l'Atlàntida enfonsada.
Mes, com mantell de setí blau trossada,
la mar, que encara amb dos replecs t'abriga,
te mostrà nua al cel i et despertares;
i, als raigs de la celístia tremolosos,
    i de la lluna amiga,
tos tendres ulls, encara somiosos,
vers l'hort de les Hespèrides girares.
    Llavors per tes arenes
    rodolaren set càntigues sonores,
    com de gentils sirenes
    que sos amors i penes
a sospirar vinguessen a tes vores.

Delos

Per la fitora de Neptú arrancada
d'un dels tres caires de Sicília bella,
vegí'm com nova estrella,
del mar immens en la blavor llançada.

Mirant-me les gavines
de borrallons d'escuma coronada,
cregueren-me llur càndida parella;
les àligues marines
cregueren-me de lotus flor novella
que entre randes de mar i coral·lines
hagués badat sa virginal parpella.
Al veure'm en los marges de l'Etòlia
l'Aqueloos, als besos de l'aurora,
me prenia per calze de magnòlia
que li oferís aromes en sa vora.

Les illes me prenien
per un navili de rumbosa vela,
que, ple de rics aflaires,
los joguinosos aires
d'Epidauros a Dòrida empenyien;
i amb música, remors i canticela
los tritons i oceànides seguien
lo fil d'argent de ma lliscanta estela.
Trobà en mon si dolcíssima acollida

Latona, perseguida
per Juno sobirana,
de Jove engelosida;
quan fins los rius fugien de sos passos,
li negava la selva sos ribassos,

i el fer lleó ses balmes;
 a l'ombra recolzada de mes palmes
 parí, i, bressol de Febo i de Diana,
 jo els gronxí dolçament entre mos braços.
 Llavors, sortint de tes pactòlees ribes,
 tot cantant set vegades me voltaren
 los cisnes de Meònia, i fugitives
     al meu entorn dansaren
 del cel les Hores, abocant ses faldes
 de murtra, terebints i semprevives,
 d'àmbar, coral, topacis i esmeraldes.
 Com en camp de violes l'englantina,
 só de totes les illes la regina;
     mes, ahir vespre, llesta,
 a un auguri de pròxima tempesta,
 del mar de Mirtos m'abriguí en les cales
     que amb mos perfums emmelo;
     i, recollint les ales,
 per sempre aquí mes àncores arrello.

Les cíclades

Ninfes de peus de rosa,
 en estolada airosa,
 de les platges de l'Argòlida sortíem
     per veure a Delos bella,
     i anàvem i veníem
 a flor d'aigua llisquívoles com ella;
     quan nostres peus se gelen
 fets branques de madrepòra, i s'arrelen,

en fàcil promontori
s'eixamplen nostre dors i pits de vori;
dins nostre cor sentírem
del mar entrar la fredorosa gebre;
de narcisos, llentiscles i ginebre
garlandes nos cenyírem,
i, en cèlica escampada,
com flors de l'estelada,
entorn de l'illa on infantà Latona,
per fer-li de corona,
en oasis del mar nos convertírem.

L'Atlàntida. Edició crítica a cura de Narcís Garolera. Barcelona: Quaderns Crema, 2002, p. 120-123.

Miquel Costa i Llobera
Pollença, 1854 - Palma, 1922

La deixa del geni grec

—Adéu pàtria dels hèroes, país de l'harmonia!
Adéu, casal i pares, germans, amics, parents!...
Adéu, llum clara d'Hèlios, esplèndid rei del dia,
terrers on tota raça d'homes parlants se cria,
mar de remors sens nombre, dolç aire dels vivents!

Adéu!... Per mar i terres, seguint carreres vanes,
aquí a cercar vinguérem nostre final prescrit,
segons la trama fosca d'aquelles tres germanes
que los destins cantussen filant vides humanes,
les velles Moires, filles de l'Èreb i la Nit.

Oh Clumba!, en tu no creïem trobar-hi sort tan dura,
al veure com sorties d'un mar i un cel tan blau
com los de nostra pàtria, i en roques i verdura
germana de les Cíclades mostraves ta figura,
ai!, com la santa Delos somrient a nostra nau.

Tes ones me semblaren deport de les sirenes,
tos camps com los de l'illa on el diví Odisseu,
dins un alberg de nimfes, quasi oblidà ses penes;
i veia jo en tes costes esquerpes i serenes
l'ocult palau de Tetis, les coves de Proteu.

A Bóccoris, la vila dels Keptes ben fundada,
d'una colònia nostra somniava jo el nou mur...
Mes, ai!, sort ben diversa nos era aquí guardada,
en mans d'aqueixa tribu, de cíclops engendrada,
que habita munts de roques per dins el bosc obscur!

I veus aquí que enfora dels himnes de victòria
avui ens precipita la Moira més cruel
al regne de les ombres, sense deixar memòria...
Almenys allà poguéssim cantar l'antiga glòria
dels hèroes morts, que vaguen pel camp de l'Asfodel!

Mediterrània

Mare nostrum

Cel i mar lluen blavors diàfanes
en competència. L'oreig anima-s'hi,
i jugant amb les ones que juguen,
rompre les fa com en rialla fresca.

Sus! Via afora! Salpada l'àncora,
infla les veles ratxa fresquívol

i s'emporta la nau, falaguera,
amb un alè de joventut i glòria.

Arreu desfilen platges esplèndides,
punts que avancen, cales recòndites,
i, en penyals d'escultòrica traça,
cavernes dignes d'habitar-hi un cíclop.

Ah!, aquí respira la Musa homèrica
dins sa més pròpia claror olímpica;
aquí el goig de la vida s'hi tasta
com glop vessat de la nectària copa...

Mirau: la forma d'eixa península
par que reclami columnes jòniques,
so de lèsbiques lires, o idees
tals com aquelles que Plató parlava

i embadalien del Cap de Súnium
les clares ones.... Oh!, tan poètiques
com les costes de l'Àtica brillen
nostres riberes, de la llum amades!

Mirau: ja mouen dansa agilíssima
delfins que salten, com si, pletòriques
d'alegria vivent, eixes aigües
un nou triomf a Galatea fessen.

Fills bellugosos de la mar rítmica,
aqueixs sirenis amen la música: